

UN MONUMENT AL ISTORIEI NOASTRE CULTURALE

TEATRUL DIN ORAVIȚA

de OLIVER VELESCU

În 1957 s-au împlinit 140 de ani de la construirea uneia dintre cele mai vechi săli de teatru din țară.

Teatrul din Oravița constituie o mândrie a bănățenilor și mai ales a orăvițenilor, dar cu toate acestea bibliografia lui este săracă¹.

Pentru a atrage coloniști minieri în acest ținut bogat, autoritățile austriece, imediat după ocuparea Banatului în 1717, au emis un decret prin care se acordau numeroase privilegii minierilor. Între acestea cele mai importante erau scutirile de diferite taxe și impozite. În aceste condiții se dezvoltă în scurt timp colonia minieră Oravița-Montană lângă vechea așezare românească Oravița. Creșterea rapidă a așezării ne este ilustrată prin sporirea populației. Dacă în 1717 Oravița nu avea decât 77 de case, în 1802 are 679 de case particulare și 3364 de locuitori.

Din cunoscuta lucrare apărută în 1776 a lui Griselini, *Istoria Banatului Timișan*, aflăm că în districtul minier Oravița au fost în exploatare aproape 30 de mine de aramă, în unele găsiindu-se și filoane de argint și aur. Minerele se prelucrau în uzinele din Oravița care produceau anual între 2—3000 măji de aramă, în afară de cantitatea de metal brut livrat în Austria. Arama era prelucrată la Ciclova, așezare în imediata apropiere a Oraviței, cu ajutorul ciocanelor puse în mișcare prin forța apei, în plăci, cazane, tigăi și alte vase mai mari. Tot la Ciclova s-a mai înființat în 1815 o monetărie.

În condițiile acestea de avânt industrial se dezvoltă și burghezia. Ca pretutindeni unde această clasă este în ascensiune, și la Oravița manifestările culturale sînt evidente. A existat și aici o gazetă săptămînală încă în 1818, după cum ceva mai tîrziu apar personalități culturale cu preocupări variate începînd cu științele naturii și terminînd cu cele economice. Dar ceea ce au adus orăvițenii nou și original în manifestările culturale ale epocii a fost ideea, realizată de altfel, a construirii unui teatru.

Potrivit afirmațiilor lui Felix Mileker², în Oravița exista o trupă de actori încă în 1763, iar din 1806 se știe că luase ființă un „Club al diletanților” a cărei principală preocu-

¹ Despre teatrul din Oravița cunoaștem următoarea bibliografie: Kubán Endre, *Magyarország legrégibb Köszichaza* în „Művészeti Almanach”, Budapesta, 1919; V. Molin, *110 ani de la ridicarea teatrului din Oravița*, în revista „Banatul”, 1927; R. S. Molin, *Cel mai vechi teatru din Romnia*, în „Cele trei Crișuri”, 1928, p. 79-80; V. Vărădeanu, *Teatrul din Oravița*, în „Anuarul Liceului General Dragalina din Oravița 1931—1938”;

P.B., *Cel mai vechi teatru*, în revista „Zapis”, anul I, nr. 1/1936; Sim Sam Moldovan, *Oravița de altă dată și teatrul cel mai vechi din Romnia*, Oravița, 1938; Petru Vintilă, *Acta est fabula*, în „Gazeta literară”, III, 1956, oct. 18, nr. 42 (136) p. 4.

² Felix Mileker, *Geschichte des Deutschen Theaters in Banat*.

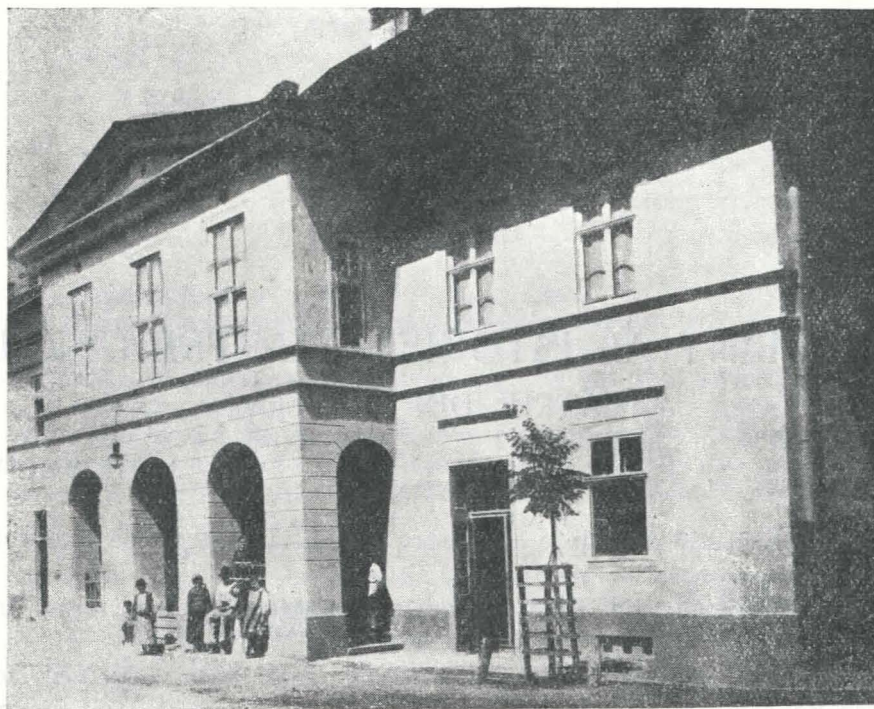

Fig. 1. — Teatrul din Oravița. Fațada teatrului.

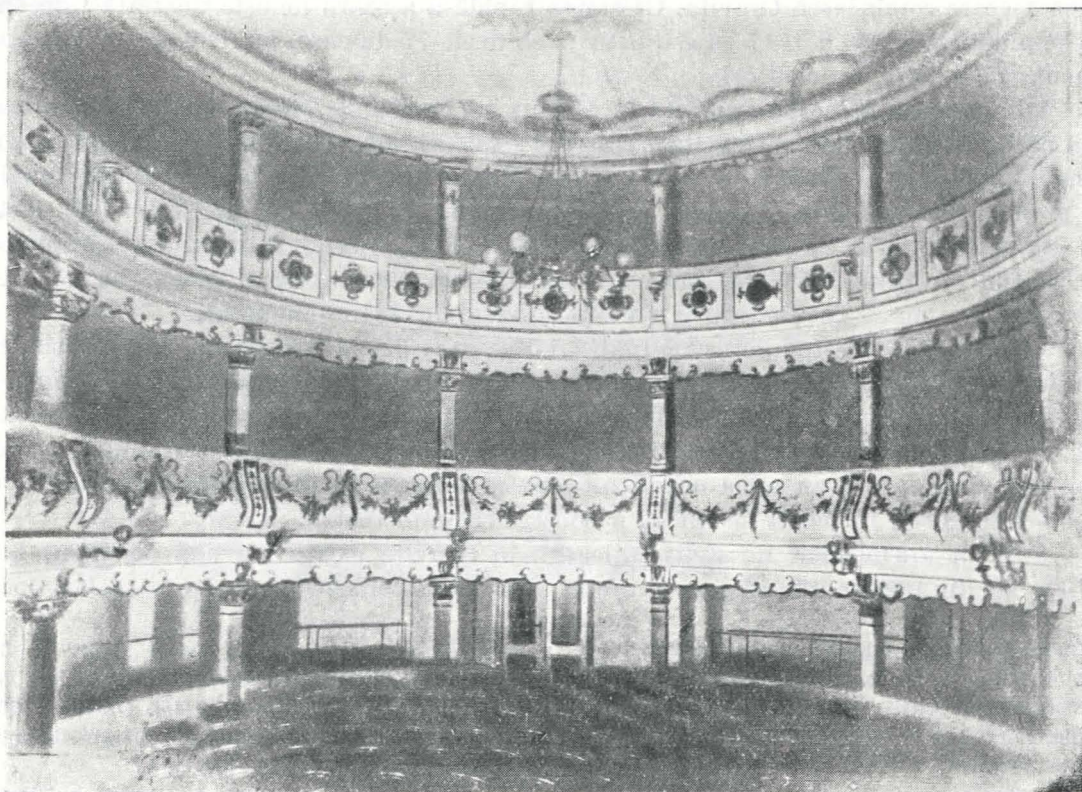

Fig. 2. — Teatrul din Oravița. Interior.

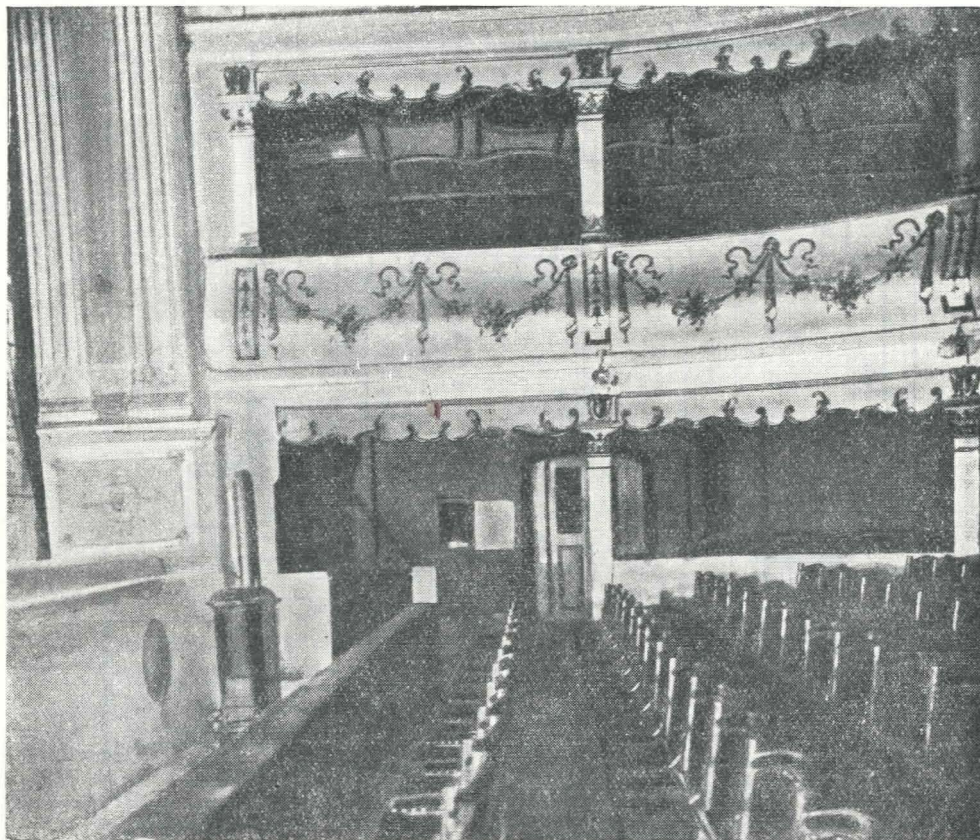

Fig. 3. — Teatrul din Oravița. Interior.

pare era arta dramatică. Inițiativa construirii unui local de teatru în adevăratul înțeles al cuvântului l-au avut membrii acestui club. În acest scop s-a lansat în 1815 o listă de subscripție la care au participat, pe lângă persoane particulare, și întreprinderile miniere din Oravița și localitățile din împrejurimi. Una din întreprinderi a donat terenul și clădirea instalației pentru amalgamarea aurului; pe temeliiile acestei clădiri s-a construit teatrul.

Planurile construcției au fost făcute de arhitectul Ion Niuny, președintele clubului diletanților, de care s-a amintit, interioarele fiind executate de pictorul Francisc Kneé după proiectele lui Platzger din Viena. Planul prevede o construcție de 36×15 m. Spre stradă s-a clădit o încăpere mare și largă, iar lângă aceasta foaietul pentru intrarea la parter și la balcon. La balconul 2 se ajunge pe o scară situată pe partea de nord-vest a edificiului. Sala are o formă de semicerc, având loji și la parter. Scena a fost astfel construită, încît putea fi mărită la nevoie cu 6 metri.

Teatrul a fost inaugurat la 1 iulie 1817, dar nu cunoaștem programul spectacolului de inaugurare. Primul afiș păstrat este cel din timpul vizitei împăratului Francisc al II-lea în toamna aceluiaș an. E vorba de spectacolul dat în prezența împăratului de membrii clubului diletanților cu piesa: „Die beschämte Eifersucht” de Iohan Framul von Weisenturm.

În 1831 se repară acoperișul clădirii, iar în 1838 Reuniunea de Casino din Oravița clădește un etaj peste vechea clădire pentru a-și instala acolo sediul. Atît reparația ca

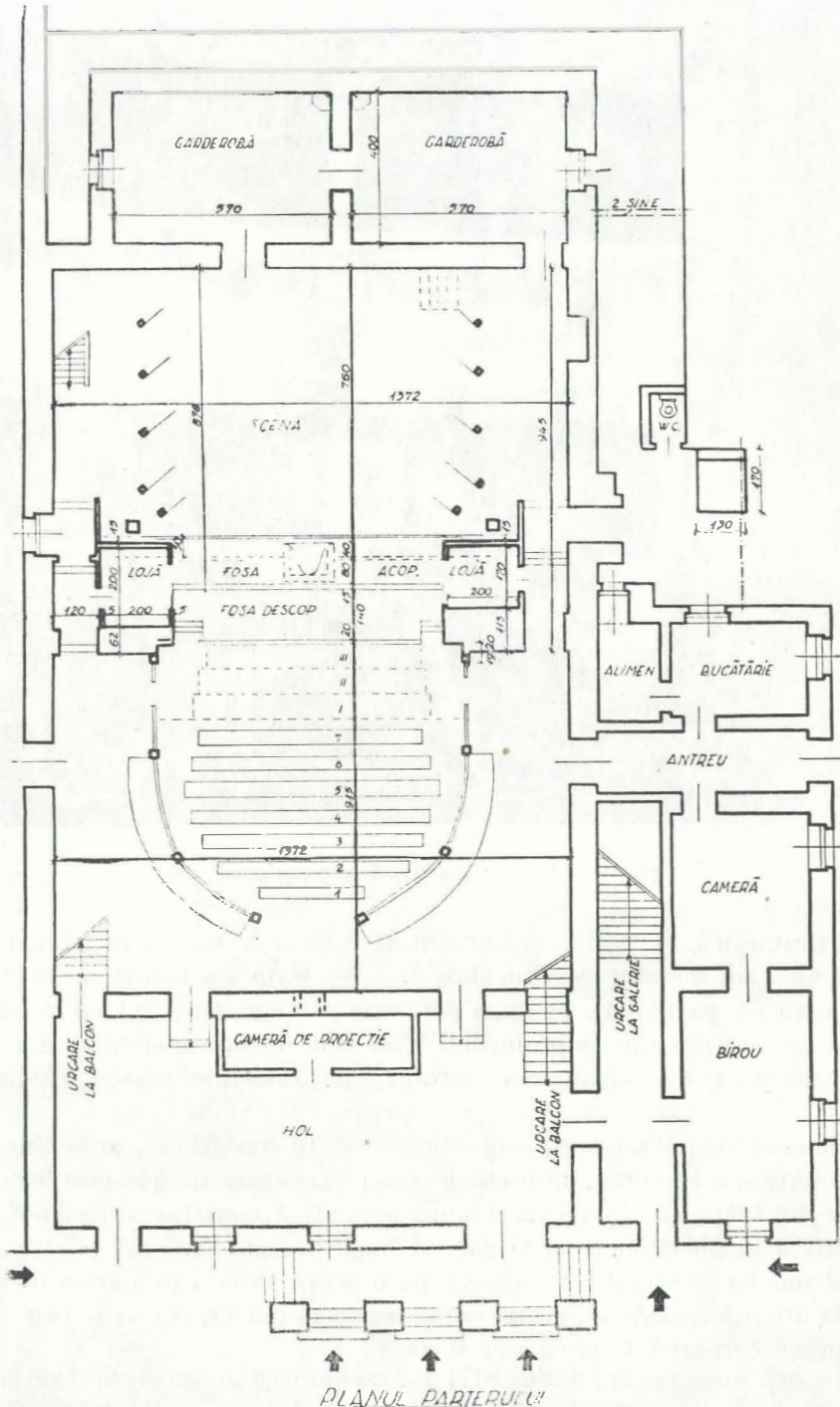
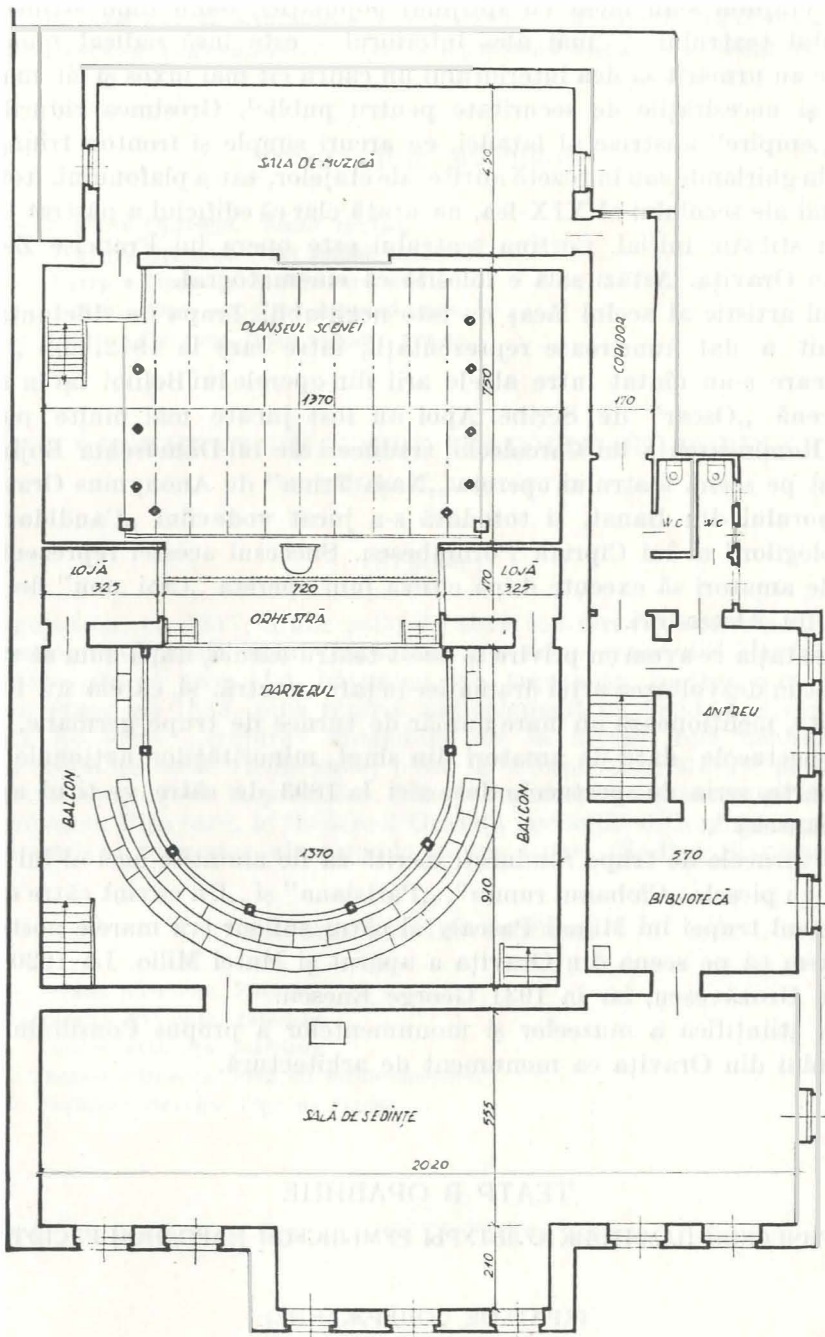

Fig. 4. — Teatrul din Oravița. Planul parterului.

PLANUL ETAJULUI

Fig. 5 — Teatrul din Oravița. Planul etajului,

și construcția etajului s-au făcut cu sprijinul populației, banii fiind strânși prin colectă publică. Localul teatrului — mai ales interiorul — este însă radical renovat în 1893. Transformările au urmărit să dea interiorului un cadru cât mai luxos și cât mai confortabil, urmărindu-se și necesitățile de securitate pentru public¹. Grosimea zidurilor totuși, ca și caracterul „empire” austriac al fațadei, cu arcuri simple și fronton triunghiular, ca și ornamentația în ghirlande sau în rozetă aurite ale etajelor, sau a plafonului, totul în gustul primelor decenii ale secolului al XIX-lea, ne arată clar că edificiul a păstrat în mare parte caracterul său stilistic inițial. Cortina teatrului este opera lui Francisc Zeh, directorul școlii civile din Oravița. Astăzi sala e folosită ca cinematograful.

Trecutul artistic al aceluia lăcaș nu este neglijabil. Trupa de diletanți pentru care a fost construit a dat numeroase reprezentații, între care la 1842, un „Divertisment muzical”, în care s-au cântat între altele arii din operele lui Bellini iar în anul următor s-a pus în scenă „Oscar” de Scribe. Apoi au fost jucate mai multe piese publicate în Biblioteca Românească a lui Carcalechi, traduceri ale lui Damaschin Bojinca. La 1888 s-a reprezentat pe scena teatrului opereta „Nașa Trina” de Anonymus Oravița inspirată din viața poporului din Banat, și totodată s-a jucat vodevilul „Candidatul Linte sau Rigosorul Teologilor” al lui Ciprian Porumbescu. Succesul acestei reprezentații a determinat trupa de amatori să execute după câteva luni opereta „Crai nou” de Porumbescu, după libretul lui Alecsandri.

Documentația ce avem cu privire la acest teatru căruia, după cum se vede, îi revine un rol însemnat în dezvoltarea artei dramatice în țara noastră, și căreia nu i s-a dat încă atenția cuvenită, menționează un mare număr de turnee de trupe germane, maghiare și românești și spectacole date de amatori din sinul minorităților naționale. Semnalăm, pe de altă parte, seria de spectacole date aici la 1893 de către vestitul ansamblu rus „Nadina Slaviansky”.

Printre turneele de trupe românești merită să fie amintite acele ale lui I. D. Ionescu de la „Union” cu piesele „Ciobanul român”, „Pariziana” și „Un cuvânt către dl. ministru”, precum și turneul trupei lui Mihail Pascaly al cărui sufleur era marele nostru poet Eminescu. Subliniem că pe scena din Oravița a apărut și Matei Millo. La 1920 a cântat aici tenorul Traian Grozăvescu, iar în 1931 George Enescu.

Comisia științifică a muzeelor și monumentelor a propus Consiliului de Miniștri clasarea teatrului din Oravița ca monument de arhitectură.

ТЕАТР В ОРАВИЦЕ

ИСТОРИЧЕСКИЙ ПАМЯТНИК КУЛЬТУРЫ РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Открытие в 1817 году театрального зала в Оравице является событием в культурной жизни этой эпохи, так как он является одним из первых театров в стране. В 1833 году на здании, размерами 36 × 15 м, был надстроен один этаж, а в 1893 году оно было капитально перестроено, сохранив при этом старые стены и наружную ornamentацию фасада в стиле австрийского ампира. На сцене этого старинного зала

¹ „Orawitzaer Wochenblatt”, dec. 1893.

играла сперва любительская труппа, для которой она была построена (среди других были поставлены две пьесы Чиприяна Порумбеску), а также различные венгерские, немецкие и румынские театральные труппы и русский ансамбль «Надина Славянская»

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

- Рис. 1. — Театр в Оравице. Фасад театра.
 Рис. 2. — Театр в Оравице. Внутренний вид.
 Рис. 3. — Театр в Оравице. Внутренний вид.
 Рис. 4. — Театр в Оравице. План первого этаж
 Рис. 5. — Театр в Оравице. План второго этажа.

UN MONUMENT DE NOTRE HISTOIRE CULTURELLE : LE THÉÂTRE D'ORAVIȚA

(RÉSUMÉ)

L'inauguration, en 1817, d'une salle de théâtre à Oravița constitue, pour l'époque, une manifestation culturelle d'un caractère nouveau puisqu'il s'agit de l'un des premiers théâtres de ce pays. Le bâtiment, de trente-six mètres sur quinze, à été surhaussé d'un étage en 1838, puis rénové radicalement en 1893. Les murs anciens et les ornements de style „empire” autrichien de la façade ont néanmoins été conservés. Sur la scène de cette vieille salle, c'est la troupe d'amateurs, pour laquelle elle avait été construite, qui joua la première. Elle y représenta notamment deux pièces de Ciprian Porumbescu. Plus tard, le théâtre d'Oravița accueillit différentes troupes d'artistes hongrois, allemands et roumains, ainsi que la troupe russe „Nadina Slaviansky”.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. — Théâtre d'Oravița. Façade.
 Fig. 2. — Théâtre d'Oravița. Intérieur.
 Fig. 3. — Théâtre d'Oravița. Intérieur.
 Fig. 4. — Théâtre d'Oravița. Plan du rez-de-chaussée.
 Fig. 5. — Théâtre d'Oravița. Plan de l'étage.